شاکارەکانی دوێنێمان

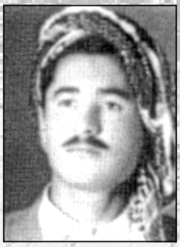

جەمیل ڕەنجبەر

لکە زەیتوون لە گێژاوی خوێندا

ئای بۆ دایکی گەرووی ئازار
کە بە مەمکی بابەگوڕگوڕ
لە ژێر گڕی سینگی تۆڵە
ڕۆڵەکانی گۆش دەکردن
زامە سارێژ نەبووەکانی باپیرانی
بە فرچکی ڕزگاری خۆی نۆش دەکردن

لکە زەیتوون لە گێژاوی خوێندا

١

ئای بۆ وشەی زمانزانی دەروونی ڕۆژ
چۆن گوللە بۆ سینگی دوژمن وا دەتەقێ
ئای بۆ بیری پێشمەرگەی لات
لە قەد پاڵی هەموو کێوێک
لە سەر لاشە و خوێن دەچەقێ
ئای بۆ دایکی گەرووی ئازار
کە بە مەمکی بابەگوڕگوڕ
لە ژێر گڕی سینگی تۆڵە
ڕۆڵەکانی گۆش دەکردن
زامە سارێژ نەبووەکانی باپیرانی
بە فرچکی ڕزگاری خۆی نۆش دەکردن

٢

بە تووڕەیی
دەرگام لە ساڵی حەفتاویەک بەدڵ داخست
پێچکەی ناڵەی سیمفۆنی ژین
چاوی ساڵی نوێی هەڵێنا بە زەبری مست
دوێنێ
پێرێ
کۆمارێکمان لە دایک بوو بەرگتان نەکرد
کە لێیان داین
لە پێناوی تامی دیلی
وەک پێویست بوو
دەنگتان نەکرد

٣

بە تووڕەیی
پەردەی شانۆی زامی چاوم هەڵدایەوە

قژی خۆریش
بە هێمنی بۆ سەر سینگی خۆشەویستم ڕژایەوە
چونکە پێرێ
ئارەقەی دیلیمان نەسڕی
هەر دۆشاومان بۆ بن گونی خۆمان دەکڕی
چونکە دوێنێ
مافمان خورا
خۆمان کڕ کرد
هەر گیرفانی خۆمان پڕ کرد

٤

دەستی خەمی
پێشڕەوی ناو بوڕکانی خوێن بە تووڕەیی
پەتی مێژووی دوێنێ و ئەمڕۆی توند گرێدان
گڕی ئاسۆ
بۆ پێکانی شەوی شۆڕش وا لە ڕێدا
چونکە تا پار
تا ئەمڕۆکەش
لە پردی پەیمانی چەوردا هاتین بەغار
هیچمان نەینا
نە بۆ برسی
نە بۆ هەژار

٥

أ

شیعرەکانم خوێن و گڕن
وەک دایکێکی کۆرپە ونبوون
بۆ پەلاماری پەیامێ

هار و درِن
دەگوێ بگرن
لە هۆنراوە
لە شیعری نوێ
خۆ ئەگەر شیعر بەرتیل بوایە
گوێتان دەگرت
دەمی بیری گیان مردووتان
وەک پاروویەک قووتی دەدا
ئەگەر شیعرم تۆی شەڕ بوایە
گوێتان دەگرت
دەستی ڕەشی زامی دوورتان
لە کێڵگەی برایەتی گەلدا
زوو تۆی دەدا

ب
ئەگەر شیعرم قابیل بوایە بەژێر دەستی
گوێتان دەگرت
خوێن و زامی گریەی دوێنێ
بە بار داخی پێ دەخواردن
ئەگەر شیعرم دانسی شۆخی ئاهەنگ بوایە
گوێتان دەگرت
بلیتێکی گران بایی
سەدان دینار
زۆر قوربانی پێ دەژماردن

جـ
ئەگەر شیعرم سامان بوایە
گوێتان دەرگرت

سایلۆی نیازی چاوی برسی
خێرا دان و پارە و خوێنیان هەڵدەمژی
یان ئەگەر شیعرم دیلی زۆر داریتان بوایە
لە پردی زەبری دیوەخان
بۆ بیستنی هەر وشەیەک
چەندین بەندەتان دەکوژی

د

شیعرەکان
گۆرانییەکی بیری نوێیە
پارووی دەمی زگی برسیی کوردی پێیە
شیعرەکانم خوێن و گڕن
وەک دایکێکی کۆرپە ونبوو
بۆ پەلاماری پەیامێ
هار و دڕن
بۆیە ئەگەر
بڵێن ئێمە
لە شیعرەکانت بێبەرین
لێتان ناگرم
دەرەبەگن
بۆرژوازین
ترسنۆکن
بەگشت جۆرە ژینێ ڕازین
دیارە
دڵتان
چاوتان
بیرتان
هێشتا فێری هۆنراوەم نین

لکە زەیتوون لە گێژاوی خوێندا

چەند سەرنجێکی ڕەخنەیی

یووسف ئەحمەد دەرگەڵەیی

ئەدەب بە هەموو لکەکانییەوە: (شیعر، چیرۆک، رۆمان، شانۆنامە، پەخشان... تاد) هەمیشە لەبارەی ژیانی میللەتەوە دەدوێن. کە باسی شیعرمان کرد یەکسەر ئەوەمان بە بیر دادێ، کە دەبێت مەبەستێک لە چەند دێڕێکی ڕێکوپێک و خاوەن کێش و سەرواوە دەربڕابێت. ئەم دەربڕینە کتومت دەربڕین لە هەستی شاعیر دەکاتەوە. یانی شاعیر لەچ چینێکی کۆمەڵایەتی بێت بۆ ئەو چینە قسە دەکات، گەلێ جاری واش هەیە کە شاعیر لە چینێکە و نووسینەکەی بۆ لایەکە. گرنگ ئەوەیە وەک (ماوتسی تۆنگ) دەڵێ: (ئەو ئەدەبەی لە ڕاژەی خاوەن زەوی و زار و بۆرژوازی دایە ئەوە ئەدەبێکی دەرەبەگایەتی و بۆرژوازییە. ئەو ئەدەبەی کە لە ڕاژەی ئیمپریالیزم دایە. ئەوە ئەدەبێکی خەیانەتکاریە). چونکە ئەدەبی واقیعی خۆی لە دوو لاوە دەبینێت، یەکەمیان: تاچ ڕادەیەک لە ڕاژەی جەماوەرەوەیە، دووەمیان: چۆن ئەو ڕاژەیە بەجێ دەگەیەندرێت.

لەبەرئەوەی کرێکار و جووتیار و بۆرژوازی بچووک زۆربەی زۆری لە گەل دروست دەکەن، بۆیە هەر ئەدەبێک بەزمانی ئەوانەی نەنووسرێت و لێی تێ نەگەن بە ئەدەبی گەل ناژمێردرێت.

چونکە ئەدەبی ڕاستەقینە ئەوەیە کە بتوانێ لەگەڵ کۆمەڵانی خەڵک تێکەڵ بێت و بیروڕایەکەی ئەوان وەرگرێ و لە چوارچێوەیەکی شیاودا پێشکێشی بکاتەوە، بۆ ئەوەی بەرهەمەکەی کرچ و کاڵ دەرنەچێت، بەر لەهەموو شتێک دەبێ بزانی بەچ ڕێگایەک دەتوانی مەبەستەکەی بەناو کۆمەڵدا بڵاو بکاتەوە و کاریان لێ بکات و بەشداری لە گۆڕان بکات. کەوابێ بۆ جێبەجێ کردنی ئامانجەکەی خۆی دەبێ بیر لەوە بکاتەوە، کە بەخۆی تا چ ڕادەیەک لەگەڵ جەماوەرە و بیروڕای خۆی چۆنە. ئەو کۆمەڵانەی کە بۆیان دەنووسی کێن. پلەی زانستی و زانیاریان چەندە. بەرزی ڕۆشنبیرییان لەچ پلەیەکە و باری ژیانیان چۆنە. کە ئەمانەی بەپێی تیۆرەکانی مارکسیزم لیننزم لێکدایەوە گومانی تێدا نییە بە سووک و ئاسانی دەتوانی ویستەکانی خۆی بەناو خەڵک بڵاو بکاتەوە و بگرە کاریشیان تێ بکات.

بۆ ئەوەی باسەکەمان لە ڕێبازی دیار کراوی خۆی نەچێتە دەرەوە و درێژە نەکێشێ لە خوارەوە بەپێی توانا شیعرەکەی شاعیر (جەمیل ڕەنجبەر) شی دەکەینەوە و لە ڕووی

ناوەڕۆک و زنجیرەی داڕشتنی بیروڕا و مەبەستی گشتی لێکی دەدەینەوە و کەموکورتی و چاکەکانی دەخەینە ڕوو:

شیعری (لکە زەیتوون لە گێژاوی خوێندا) بریتییە لە پێنج پارچە، لەبەرئەوەی لێکۆڵینەوە لە هەموو ڕوویەکی شیعرەکە کاتێکی یەکجار زۆری دەوێت. بۆیە جارێ پێشەکی ئەو وشانەی کە نارێکن نیشانیان دەدەین. ئینجا دێینە سەر ناوەڕۆکی گشتی.

١- شاعیر دەڵێ: (بەفرچکی ڕزگاری (خۆی) نۆش دەکردن) وشەی خۆی لە جێگای خۆیدا نییە، چونکە ئەو نیشتمانەی کە ئەو باسی دەکات بە واتەی ئێستا هێشتان ڕزگاری نەدیوە تاوەکو فرچکیان وەک خۆی پێ بگرێ.

٢- شاعیر دەڵێ: (لەپێناوی تامی دیلی وەک پێویست بوو دەنگیان نەکرد) لێرەدا ئەگەر شاعیر مەبەستی خەڵکی بێگانە بێت ئەوا تامی دیلی ئێمە چ کارێک لەوان ناکات. خۆ ئەگەر لەگەڵ خۆمانیشی بێت ئەوا دیسان نارێکە چونکە نەک هەر دەنگ کرا بەڵکو بەسەدان لاویشمان لەم پێناوەدا شەهید کران.

٣- شاعیر دەڵێ: (شیعرەکانم خوێن و گرین) لەم دێڕەدا ڕستەی خوێن و گڕن بەکار هاتووە، ئەوەی ڕاستی بێت گڕ بۆ ئاگرە. هەرچەندە خوێن گەرم دەبێ، بەڵام ناسووتێت کە شتێکیش نەسووتێ چۆن گڕ دەگرێت.

ئەگەر وشەی ئاگری بەکار بهێنابوایە و بیوتبوایە (ئاگر و گڕن) سەنگی شیعرکەش تێک نەدەچوو، ماناشی چاکتر دەدا.

٤- شاعیر دەڵێ: (لە کێڵگەی برایەتی گەلدا زوو تۆی دەدا) ڕستەی زوو (تۆی دەدا) ڕێک نییە، ئەو واتایە نادات کە ئەو مەبەستییەتی، ئەگەر بیوتبوایە زوو (وەبەر دەهات) باشتر بوو، چونکە (تۆی شەڕ) لە کێڵگەیەکدا بچێندرێت (بەردەدا) نەک تۆ.

٥- شاعیر دەڵێ: (ئەگەر شیعرم سامان بوایە گوێتان دەگرت) هەرچەندە مەبەستی شاعیر لە وشەی «سامان» پارە و پوول و ماڵە، بەڵام نابێ ئەوەشمان لەبیر بچێت شیعریش سامانێکی بەنرخە. ڕاستە هی یەکەم ماددەیە، بەڵام هی دووەمیش سامانێکی مەعنەوییە و گەلێ جار بەنرخ تریشە.

بۆ بەڵگەش بە هەزاران دەوڵەمەندی خاوەن گەنج و بارگەی (لیرە) کۆچیان کردووە کەس هەر باسیشیان ناکات، ئەگەرچی بابە تایەری هەمەدانی (٩٦٠) ساڵ بەر لە ئێستا شیعری نووسیوە، ئەمرۆ نەک بەسامانی ئەوی دادەنێت و بەس، بەڵکو بە سامانی نەتەوەکەمان دادەندرێت و شانازی پێوە دەکەین.

٦- شاعیر دەڵێ: (لە پردی زەبری دیوەخان بۆ بیستنی هەر وشەیەک چەندین بەندەتان دەکوژی). وشەی (دەکوژی) بەکار هاتووە بێ ئەوەی شوێنی خۆی بێ، چونکە ئەگەر مەبەستی لەگەڵ زۆردارەکان بێت. دەبوایە بڵێ (دەکوژت) ئەگەر مەبەستی لە ڕەشوڕووتی چەوساوەش بێ دەبوایە بڵێ (دەکوژرا).

بەمەوە لە پردی زەقی وشەکان دەپەڕینەوە و دێینە سەر مەبەست و ناوەڕۆکی شیعرەکە و بەشێوەیەکی گشتی لێکی دەدەینەوە: هەرچەندە شیعرەکە لە چەند بەشێک پێک هاتووە، بەڵام هەمووی بەیەکەوە بەستراوەنەتەوە، هەر پارچەیەکیش بەتەنیا واتای خۆی دەگەیەنێت.

خۆ ئەگەر هەمووشی پێکەوە بەشێوەیەکی گشتی نیشان بدرێت. دیسان وەک زنجیرەیەکی لەیەک نەپچڕاو وێنەیەکی ڕەنگاوڕەنگی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دەگرێت، ئەگەر تەماشای تەواوی شیعرەکە بکەین لە سەرەتاوە تاکۆتایی دەبینین بە یەک شێوە و یەک نەغمە بیروباوەڕەکەی دەردەبڕێت:

(ئای بۆ وشەی زمانزانی دەروونی ڕۆژ
چۆن گوللە بۆ سینگی دوژمن
وادەتەقێ
ئای بۆ خەمی پێشمەرگەی لات
لەقەد پاڵی هەموو کێوێک
لەسەر لاشە و خوێن دەچەقێ)

لێرەدا شاعیر بەدوای وشەی ورشەداری ڕوونی ناو دەروونی ڕووناکی ڕۆژ وێڵە، کە وەک گوللەیەکی ئاراستەی سینگی دوژمن بتەقێ، یان چۆن بەدوای بیری ئەو پێشمەرگە قارەمانە دەگەڕێ کە لە هەموو شەڕێک وەک سەرەڕم دەچەقێتە دڵی دوژمن و باکی لە دەربەدەری و کوشتن و گرتن نییە. پاڵەوانانە لە سەر لاشەی هاوڕێکانی ڕاوەدەستێت کە بە دەستێک خوێنی زامەکانیان دەسڕێتەوە و بەوی تریش لەگەڵ چەکە دوژمن شکێنەکەی پەیمان نوێ دەکاتەوە بۆ سەندنی ماف و تۆڵەی ئامانجی هەوڕییەکان. بەمەشەوە ڕاناوەستێت و هەر دەگەڕێ:

(ئای بۆ دایکی گەرووی ئازار
کە بە مەمکی بابەگوڕگوڕ
لەژێر گڕی سینگی تۆڵە
ڕۆڵەکانی گۆش دەکردن

زامە سارێژ نەبووەکانی باپیرانی

بەفرچکی ڕزگاری خۆی نۆش دەکردن)

ئەو دایکە بەرهەمی مەمکی نەک هەر بابەگوڕگوڕە، بەڵکو بەدەیان کانی تری بە نرخی لێ دەردەبێت. بۆیە شاعیر زۆر بەسەربەستی دەیدرکێنێ و دەڵێ: ئەگەر ڕۆڵەکانی بەو مەمکە پەروەردە بکات؛ گومان لەوەدا نییە جۆرە نەوەیەکی تر گۆش دەکرێت، کە فرچک بەشیری ڕزگاری وڵاتەکەیان بگرن و خوێنی خۆیان لەلا هەرزار بێت.

ئەگەرچی ئێستا پێشمەرگەکان گیانی خۆیان بەبێ نمەک لەقەڵەم دەدەن، ئەگەر لە خزمەت کردنی وڵات و نەتەوەکەیان دوا بکەون.

وشەی پێشمەرگە هەر ئەوانە نین دەستیان داوەتە چەک، بەڵکو هەموو ئەو کەسانەن کە خۆیان بەقەردار دەزانن بەرانبەر نیشتمان، یان چاکترە بڵێین بەرانبەر نەوەی شۆڕشگێڕی داهاتوو. هەرچەندە من لێرەدا لەگەڵ شاعیر نیم کە هەموو ئاواتێکی ئەدەبی و داوای وشەی جوان و پێشمەرگەی بەجەرگ و دایکی گەرووی ئازار بکات بۆ ئەوەی بە بەرهەمی مەمکی خۆی و بەلای لایەی پڕ لە ئومێدی بەختەوەری نەتەوە و سەربەستی وڵات فرچکیان پێ بگرێ و گۆشیان بکات. چونکە ئێستاش و بەر لە ئێستاش بە کۆمەڵ خەڵکی وامان هەبووە و هەیە، کە مردن بەترسنۆک دەزانن و هەمیشە لە پێناوی مافەڕەواکانی میللەت، ئەوان بەدوای مردندا ڕادەکەن، بەڵکو گەلێ جاری وا هەیە لە مەیدانێکی تەسکدا زۆرانبازی دەکەن:

(بەتووڕەیی
دەرگام لە ساڵی حەفتاویەک بەدڵ داخست
پێچکەی ناڵەی سیمفۆنی ژین
چاوی ساڵی نوێی هەڵینا
بە زەبری مست)

ڕاستە ئێمە هەموومان لە ڕابردوو تووڕەین، چونکە ئەوەی مافمان بووە. نەمان دیوە، ئەوەی ویستومانە بۆمان نەکراوە. ئەوەی بۆ خەڵک هەرزان بووە بۆ ئێمە بەخوێنیش وەدەست نەهاتووە، ئەگەرچی لەم دێڕەدا کە دەڵێ: (پێچکەی ناڵەی سیمفۆنی ژین چاوی ساڵی نوێی هەڵینا بە زەبری مست) بە خۆشی بڕوای بەوە هەیە، کە کاروانی پێشکەوتن و پەرەپێدان ناوەستێ هەزار ئەملاو ئەولا کاری تێ ناکات.

پێویستەکانی ژیان باری کۆمەڵایەتی و ئابووری و بەرەو پێشچوون بەشەق لە هەموو

کۆسپ و خراپەیەک هەڵدەدا کە لە پێش ڕەوڕەوەی مێژوو پەیدا دەبێ، دەتوانم بڵێم لێرەدا خـۆی ڕاست کـردووتەوە کـە نـەبوونمان لە ڕابـردوو ئەوە نەبووە کـە نەبـووین، بەڵام لافـاوی زەمـانە و گێژاوی نەگبەتـی وەک عەزیاکەی سـەرچاوەی شـار ڕێگای لێ گرتبـووین ئێسـتا (ئەحمـەد پاڵەوانێک) بەڵکو سـەدان ئەحمـەد پاڵەوان خـۆیان تـەرخان کردووە و پێشـبڕکێ دەکەن بۆ جەنگی عەزیاکە:

(دوێنێ

پێرێ

کۆمارێکمان لەدایک بوو بەرگتان نەکرد

کە لێیانداین

لە پێناوی تامی دیلی

وەک پێویست بوو

دەنگتان نەکرد)

لەوەوە دەردەکەوێ ئێمە کە نەبووین. هەبووین، بەڵام ڕاستە بەرگمان بێ نەکرا. بۆمان سـاز نەکـرا. نەمـان توانی بیـپـارێزین، ئەگـەرچی ناوەکـەیمان لەدڵدا هەڵکەندووە، کـە کۆمـارێکیان لێ تێک داین، ئێمە دەنگمان کرد. نەک وەک ئەو لە شیعرەکـەدا دەڵێ: (لە پێناوی تامی دیلی وەک پێویست بوو دەنگتان نەکرد.)

شـاعیر ئەگەر لەو دێڕەدا نیازی دەوڵەتانی سوشسـالیست بێت، کە لەکاتی (کۆماری مـەهاباد)دا دەست ڕۆیشتـو بوون، ئەوا منیش دەنگی خـۆم لەگەڵ ئەوەدا دەکـەم بەزەنگ و دووبارە بە گوێیان دا دەچرپێنین، بەڵام ئەگەر لەگەڵ خۆمانی بێت ئەوا لە دوو ڕێگای لەیەک جیاوازین و تەنانەت یەکتریش نابینین.

بەم وشـانە دڵی شـاعیر داناکەوێ و دێتە سـەر گلەیی و گازاندەیەکی ڕاسـتەوخۆ بەبێ شاردنەوە پێمان دەڵێ:

(شیعرەکانم خوێن و گڕن

وەک دایکێکی کۆرپە ونبوون

بۆ پەلاماری پەیامێ

هار و دڕن

دەگوێ بگرن

لە هۆنراوە

له شیعری نوێ

خۆ ئەگەر شیعر بەرتیل بوایە

گوێتان دەگرت

دەمی بیری گیان مردووتان

وەک پارووپەک قووتی دەدا

ئەگەر شیعرم تۆی شەڕ بوایە

گوێتان دەگرت)

شیعرەکە مانایەکی قووڵ و پڕ لە هیوا و خۆزگەیەکی زۆری تێدایە گەلێ لەمەش پتر لەدڵی شاعیردا هەیە. بۆیە وا بەگەرمی کەموکورتییەکانی ناو کۆمەڵ دەردەبڕێت و لەم ڕێگایەوە هەرنەبێت دەیەوێ هەندێکی چارە بکات.

زۆر چاک دەزانی، کە (بەرتیل) بەهۆی چاوبرسیە شیر پیسەکان دەوری خۆی دەبینێت، هەستی بەوە کردووە کە زۆر جار حەق لەژێر ناحەقایە، بەڵام لەوەدا لەگەڵی نیم کە دەڵێ: (دەمی بیری گیان مردووتان وەک پارووپەک قووتی دەدا) چونکە هەرچەندە ڕۆشنبیری بۆرژوازی و کۆنەپەرستی کار دەکاتە سەر کۆمەڵانی خەڵک، بەڵام هەرگیزاو هەرگیز، دڵ و دەروونی پیس نابێ ویژدانی ڕێگا ون ناکات و گیانی نامرێ، یان کە دەڵێ: (ئەگەر شیعرەکانم تۆی شەڕ بوایە گوێتان دەگرت). لەوەش دیسان بەلای منەوە وەک بیرێکی کۆن بیری لێ کردووەتەوە. دەنا جەماوەر قەت لە وتەی دووبەرەکی و شەڕ و ئاژاوە و دەردەسەری گوێی ڕاناگرێ تەنیا ئەگەر بەزۆر بەسەری دابسەپێندرێن.

خۆ ئەگەر تۆی شەڕیش چاندرا، بێگومان بەماوەیەکی زۆر زوو لە کۆمەڵگای دواکەتوو دێتەبەر، چونکە دەستەیەکی وا لەو پێناوەدا کار دەکەن کە لەلایەن بێگانە نیوە دەرەبەگ و نیوە سەرمایەداری ناوەوەی وڵات و سەرمایەداری بێگانە پاڵپشت دەکرێن، جا لەبەرئەوەی بەپێی ڕژێمی باری کۆمەڵایەتی و ئابووری ئەوان دەستەڵاتدارن.

بۆیە شتەکەیان زوو پەرە دەسێنێت و بەناو خەڵکدا بڵاو دەبێتەوە. دەنا وەنەبێ کۆمەڵانی خەڵک حەز بەوە بکەن. شاعیر پەست و دڵگیرە لەوەی کە خەڵک زوو لە مەبەستەکەیی ناگەن و ڕەش و سپی مەسەلەکە لێک ناکەنەوە، بۆیە وا بەکوڵ ئەم وشە ئاگرینانە وەک پەنگری گەش لەسەر گۆشتی ڕووت دادەنێ و بەجزەی دەخات بەتایبەتی کە دەڵێ:

(ئەگەر شیعرم قایل بوایە بەژێر دەستی

گوێتان دەگرت

خوێن و گریەی زامی دوێنێ
بە بار داخی پێ دەخواردن
ئەگەر شیعرم دانسی شۆخی ئاهەنگ بوایە
گوێتان دەگرت
بلیتێکی گران بایی
سەدان دینار
زۆر قوربانی پێ دەژماردن)

لێرەدا مەبەستی لەژێر دەستی ئەوەیە: کە ئەگەر شیعرەکانم وەکو شتە کۆنەکان لەسەر زولف و گەردەن و... تاد. لاتان خۆش بوو، یان ئەگەر باسی کۆنەپەرست و داگیرکەرانی نەکردایە نەدەترسان و هەرپێتان چاک بوو؛ بەڵام چونکە ڕێگاتان نیشان دەدا و وشیارتان دەکاتەوە لەلاتان گرانە و بەدڵتان نابێت، زۆر جوان بۆی هاتووە کە باسی (دانسی شۆخی ئاهەنگ) دەکات.

تیری لە نیشان داوە، ڕاستە لاوان ئامادەن بە دەیان دینار لەپێناو چەند چرکەیەک خەرج بکەن. ڕەنگە گەلێ جاری وا هەیە هەر لەپێناو ئەو جۆرە شتانە ئامادەبن گیانیش ببەخشین. ئەگەرچی ئامادەنین پشتگیری ڕاستی بکەن و خۆیان بۆ ماندوو بکەن: خەڵکێکی زۆر بە بەزم و هەوەسەوە خەریکن، ڕۆژ لە حسابات و شەو لە ڕابواردن، یان ڕۆژ لەملاو شەو لە لێکدانەوەی پڕ لە ئەندێشەی پڕوپوچ، ڕۆژێک بەتەواوی دەفتەری حیساباتی نەتەوەکەیان نایێننە گۆڕێ و بزانن چەند قەردارن، چۆن دەتوانن قەردەکە بدەنەوە.

چ ڕێگایەک بگرن باشە بۆ دانەوەی قەردەکە. لە گوێ ڕاگرتنی [ژێر دەستی و دانسی شۆخی ئاهەنگ] تێ دەپەڕێنێ کاتێ دەڵێ:

(ئەگەر شیعرم سامان بوایە
گوێتاندەگرت
سایلۆی نیازی چاوی برسی
خێرا دان و پارە و خوێنیان هەڵدەمژی)

دیسان لێرەدا بەوردی لە مەسەلەکە نزیک بووەتەوە. چونکە بەڕاستی (سامان) لای خەڵک شیرینە: بۆیە هەموو کەس بەجۆشییەوە تێی دەڕوانن، یان دەڵێ:

(یان ئەگەر شیعرم دیلی زۆ داریتان بوایە
لە پردی زەبری دیوەخان

بۆ بیستنی هەر وشەیەک

چەندین بەندەتان دەکوژی)

بەڵێ گەلێ جار تەنیا بە وشەیەک دەیان کەس کوژراوە. تەنیا بەدەست لە سمێڵ دانێک چەند کەسانێک لە دەرەوەی دیوەخان هەتک کراون.

بۆیە ناحەق نییە. ئەگەر هەموو ئەو خاسیەتە نالەبار و نارێکانەی ناو کۆمەڵ وەک خۆی نیشان بداتەوە، چی نەخاتە سەر تەنیا ئەوە نەبێت کە بیەوێ بڵێت بەسیەتی واز لەو کردەوە خراپانە بینین و چیتر بەم جۆرە بیروڕا کۆنەپەرستانە کە لە خزمەتی پاراستنی فەرمانڕەوایی چینە چەوسێنەرەکانە بڕوا مەکەن.

هەنگاو بۆ پێشەوە بنێن. زۆر بەداخە لە یاساکانی کۆن و نیوە دەرەبەگایەتی. بە کوڵە بۆ گەردەشیک کە هەرچی پاشماوەیی وا هەییەتی سەرنگوون بکرێ. بە ئاواتەوەیە بۆ ڕەشکردنەوەی ئەو نەریت و یاسایانەی کە لە ڕاژە و بەرژەوەندی سەرەک خێڵ و ئاغا و چڵکاوخۆرکانە. بەمە هەوڵێکی چاکی داوە کە هەستی چینێک دەربخات کە لە ناو کۆمەڵی ئێمەدا بە ئازار گۆش کراون و دەیەکی ژیانیان پێکەنین و سانەوەی تێدا نییە. لە کۆتایی شیعرەکەی باسی ئەوە دەکات کە بە خۆی ناوەڕۆکی دەربخات و بە خەڵک بڵێ:

شیعرەکانم ئەوانەی سەرەوە نین بۆیە گوێتان لێ ڕانەگرت. با ئێوەش گوێم لێ ڕانەگرن، یان باشترە بڵێم هەوەستان لەگەڵ نەیەت، بەڵام شیعرەکانم شۆڕشێکی نوێخوازی پڕ بەپێستی خواستی گەلە:

(شیعرەکان گۆرانییەکی بیری نوێیە

پارووی دەمی برسیی کوردی پێیە

شیعرەکانم خوێن و گڕن

وەک دایکێکی کۆرپە ونبوو

بۆ پەلاماری پەیامێ

هار و دڕن)

هەوڵی داوە کە شیعرەکانی لە چوارچێوەیەکی وادابن کە گۆرانی نوێ بن بۆ نەوەی نوێ و کردەوەی نوێ، ئەگەرچی ناوەڕۆکەکەی لەگەڵ ڕۆشنبیری بۆرژوازیانەی ئەو سەردەمەدا نەگونجێت، بەڵام خۆراکە بۆ ئەو کەسانەی کە بەدوای ڕزگاری و بەختەوەردا وێڵن، کە گوێیان لە هیچ شتێک نییە. لە ئازار و ئەشکەنجە. لە گرتن و کوشتن. لە تاڵان و وێرانکردن. لە پێناوی ئەو ئامانجە پیرۆزەی کە ویژدانی کپ کراومان ڕاست بووەتەوە

داوامـان لـێ دەکات، کـە بیـروباوەڕی دڵ و دەروونـی پاکمـان دەربـبڕیـن. لەگـەڵ ئەو هـەمـوو گلەیی و سکاڵایە خەڵکەکەشی هەڵسەنگاندوە:

(بۆیە ئەگەر
بڵێن ئێمە
لە شیعرەکانت بێبەرین
لێتان ناگرم
دەرەبەگن
بۆرژوازین
ترسنۆکن
بەگشت جۆرە ژینێ ڕازین
دیارە
دڵتان
چاوتان
بیرتان
هێشتا فێری هۆنراوە نین)

دیسان نـابێت بەم جۆرە هەمـوو لۆمە کە بکەوێتە ئۆباڵی خـەڵک، چونکە دەبێت بارودۆخی بابەتی ڕەچاو بکرێ. لە ڕزگاری گـەیشتن مـاوەیەکی چاکی دەوێ. هـەوڵ بۆدانـی مـاوەیەکی باشتری دەوێت، خـۆ بەکوشت دان گیانێکی قاڵبووەوە و خـودێکی نەویستی دەوێ. بێگومان ئەوانەش هێشتان وەک پێویستە لەناو دڵی ئێمەدا جێگیر نەبووە. بۆیە ئـەویش گەڕاوەتەوە سەر هۆیە سەرەکییەکە، کە پەروەردەی ڕابردووە و ناحەقی نییە ئەگەر تاڕادەیەکیش وابن.

بەگشتی شـیعرەکـەی شـاعیر (جـەمیل ڕەنجبەر) بەلای منەوە لەگـەڵ ئەوەشدا کـە هـەندێ کەموکورتی تێدایە و لە هەندێ بیروڕادا لەگەڵیدا نیم. بەڵام لایەنی چاکەی گەلێ پترە و بە زنجیرەیەکی لەیەک نەپچڕاو کۆمەڵێک خواستـی نیشـان داوە گەلێک نارێک و ناشیاوی ناو کۆمـەڵی دەرخستووە، کە پێویستە ئێمەش لەگەڵ ئـەودا بەتوندی بەگژ ئەو جـۆرە خاسیـەتە نامرۆڤایەتییانەدا بچین و ڕووبەڕوویان ببینەوە.

سەرچاوە:

گـۆڤـاری نووســەری نوێ، دەق و ڕەخنە. دەق: جـەمـیـل ڕەنجـبـەر، ڕەخنە: یووسف ئەحـمـەد دەرگەڵەیی، چاپخانەی حوادث، بەغدا ١٩٧٢. ل:٢٤ تا ٤١